

Žaclěř, farní kostel Nejsvětější Trojice. chráněná památka

Stručná historie

Žaclěř je podhorská obec tvořena částmi Žaclěř, Bobr, a Prkenný Důl. Leží 16 km severně od Trutnova na úpatí Žaclěřského hřbetu.

Město bylo založeno pod hradem Schatzlar v polovině 13. století někdy za vlády Přemysla Otakara II. za časů

kolonizace Čech. Hrad byl zbudován pro obranu zemské Slezské stezky spojující Trutnov s Vratislaví. Název vsi pod hradem, již od doby kolonizace převážně německé, prošel vývojem Bornfloss - Bärenstadt - Schatzlar - Žaclěř.

První dochovaná písemnost je zástavní listina z roku 1336, v níž Jan Lucemburský se svým synem Karlem zastavil hrad Bertholdovi z Lípy. Podle dochovaných zpráv byl v Žaclěři roku 1350 zbudován dřevěný kostel a fara jako takzvaná plebánie, ke které později přináležely i farnosti Bernartice a Starý Rokytník jako dceřiné farnosti. V tehdejší době a ještě dlouho poté byla duchovní správa v Žaclěři vedena mnichy ze slezského Křešova a Jaroměře. Fare bylo odkázáno 18 hektarů polí a luk a ještě další lesní pozemky, aby byla soběstačná. Během husitských nájezdů bylo podhradí několikrát vypáleno a osada Bornfloss zaniká. Po těchto událostech se znovuvybudované městečko nazývá již Bernstadt. O letech následných do švédské doby není mnoho zpráv, kromě poznámky, že baron Czetriz von Karisch nechal zbudovat dřevěný kostel a že roku 1523 hrad dobyla a pobořila zemská hotovost jako sídlo loupeživého pána. Jedním z nejznámějších majitelů panství a hradu byl Kryštof Gendorf. V roce 1555 přestavěl hrad na zámek.

Během doby reformace Žaclěř patřil v letech 1591-1622 slezskému panovnickému rodu Cetřyců z Kariše, který byl nakloněný

novému luteránskému učení, a snažil se o jeho rozšíření. Vítězství Habsburků na Bílé hoře znamenalo významný zlom i pro zdejší žacléřské panství. Panství vlastnila r. 1622 Marie Magdalena Trčková z Lípy.

Když Adama Erdmana Trčku zavraždili v Chebu, připadl majetek jeho otci Janu Rudolfovi Trčkovi z Lípy. Po jeho smrti v roce 1634 bylo jmění zabaveno královskou komorou. Městečko se v té době nazývalo Berenstan. 4. února 1628 J. A. Komenský přes Žacléř odešel do exilu. Císařskými výnosy z 1. března 1635 a 15. července 1636 se ujali panování nad statky Žacléře a Žireče jezuité noviciátního domu u sv. Anny ve Vídni. Práva zde po přidělení panství jezuitům začal vykonávat páter superior "in residentia Schurtz et Schatzlari", vlastním jménem Josephus Wipplinger. V roce 1642 svolil císař Ferdinand III. konat ve městě tři výroční trhy. V roce 1645 Švédové městečko ještě naposled vyrabovali a zámek vypálili. Jezuité přes utržené ztráty založili Urbář panství. Nově byly vyměřeny pozemky, ustanovena práva majitelů panství. Urbář obsahuje soupis finančních poddanských platů, závazná práva, právo soudní a daňové. Urbář byl dokončen roku 1647, dnes je uložen ve státním oblastním archivu v Zámrsku. R. 1648 je podepsán vestfálský mír a končí třicetiletá válka. Jezuité mohou začít plně působit, ale r. 1651 se obyvatelé městečka, převážně evangelíci, proti nim vzepřeli. Situace se postupně uklidnila, reformy však šly pomalu.

Roku 1677 noví majitelé panství zchátralý dřevěný kostel nahradili novým kamenným. Charakteristického vzhledu bylo dosaženo přestavbami v letech 1732 v rokokovém stylu a při přestavbách roku 1794-1795 přibýly klasicistní prvky. Stopy po požáru roku 1732 jsou doposud viditelné na dřevěných lavicích, na které spadly hořící trámy. Dnešní vzhled získal údajně kolem roku 1818. Dosavadní klasicistní fara byla postavena v roce 1791, předešla shořel při velkém požáru v roce 1782. V roce 1690 byl zbudován pivovar a v roce 1703 založili jezuité obec Rybníčky.

Na začátku dvacátých let 18. století se rozhodli zbudovat na náměstí mariánský sloup. Práci světili Jiřímu Františku Pacákovi. Je zřejmé, že jezuité byli s kvalitou práce J. F. Pacáka spokojeni, neboť mu v r. 1732 zadali výzdobu hlavního oltáře a výzdobu vstupního portálu do kostela. V téže roce postavili jezuité blízko kostela a fary školu. Je zřejmé, že chtěli dostát svému poslání vyučovat. V roce 1750 obnovili a přestavěli zámek. Na území panství zbylo z let 1635-1773 množství sakrálních, převážně kamenických prací, od náhrobních

kamenů zasazených do zdí kostela nebo fary až po boží muka rozmístěná podél starých cest. V období slezských válek se rozvoj obce zastavil. V době zrušení jezuitského řádu roku 1773 měli jezuité v českých zemích 32 sídel, na nichž žilo 1071 členů řádu. Jezuité panovali v Žaclěři a okolí více než 130 let. Po jejich odchodu převzal panství studijní a náboženský fond v rámci císařsko-královských státních statků. Poslední významné stavební úpravy zámku provedl Hesse Waldemar v letech 1888–1894.

Nový impulz městu dala, až průmyslová revoluce. Přinesla zájem o černé uhlí, které se zde nemnoho těžilo již od roku 1570. Otevřením hlubinných dolů a zbudováním železnice došlo k rozvoji města i okolních obcí. V roce 1842 byla založena přádelna a roku 1878 porcelánka a ta jako jediná ze zdejších podniků je v provozu dodnes.

K novodobé historii města patří i vojenská pevnost Stachelberg (Ježová hora). Zbudovaná k obraně pohraničí v roce 1938.

Po 2. světové válce byla většina původních německých obyvatel vysídlena. Časem průmyslové závody a doly přilákaly nové osídlence.

Z novodobé historie oprav kostela lze uvést zřízení elektrického osvětlení v kostele kolem roku 1935. Z této doby byla poslední výmalba před celkovou rekonstrukcí interiéru kostela v roce 2000. Roku 1978 byla opravena střecha kostela. Vystoupením mužského pěveckého sboru Harmonie roku 1997 započaly pravidelné sbírky na opravu kostela. Velkou měrou přispěli bývalí rodáci z Německa.

V roce 1999 dostala oprava kostela nový spád. V lednu 1999 proběhlo předběžné jednání s Česko-německým fondem budoucnosti o možnosti získat finanční dotaci na opravu kostela. Byl zaměřen stávající stav kostela a zahájeny projekční práce. Původní plány kostela neexistovaly. Zaměření provedla firma Drupos Trutnov. Průzkum pro oddělení památkové péče při OÚ Trutnov k posouzení stavu, složení a řešení vnějších i vnitřních omítek provedl akademickým sochař Jiří Kašpar. Návrh vnitřního osvětlení kostela prováděla firma OSI Kdyně. Později se zjistilo, že návrh osvětlení byl značně předimenzován, a proto nepřijatelný.

Žádost o finanční dotaci byla osobně předána fondu Česko – německé budoucnosti v Praze. V měsíci říjnu byla provedena první etapa opravy kostela – drenáž kostela. Od záchodků byla přivedena přípojka vody a ukončena za dveřmi zákristie. Tato etapa byla provedena za pomoci OÚ Trutnov oddělení památkové péče, který se podílel částkou 150 000,- Kč. Tuto akci prováděla firma Vodovody

a kanalizace Žacléř. Celou opravu dozoroval pan Ing. Haase z firmy SVS (služby ve stavebnictví) Malé Svatoňovice bez nároků na odměnu. Díky němu byla tato a ostatní práce provedeny kvalitně. Začátkem roku 2000 se uskutečnila návštěva paní Dederové z Česko-německého fondu budoucnosti, což byl další důležitý moment pro budoucí vývoj opravy. Při této návštěvě byla paní Dederová seznámena se stavem již provedených prací, s plány do budoucna, s farní kronikou a životem farnosti. V únoru roku 2000 jsme byli překvapeni radostnou zprávou, že tento fond se zavázal přispět na opravu kostela částkou 800 000,- Kč.

Hned v březnu byly zahájeny bližší přípravné práce. Bylo rozhodnuto s přihlédnutím na výši prostředků pro rok 2000 o tom, že začneme s opravou interiéru kostela. Stavební práce získala k provedení firma MAVL Dvůr Králové a elektroinstalaci INSTAL Žacléř. V neděli 3. května po první májové jsme se na čas rozloučili s naším kostelem. Původně bylo zamýšleno provádět opravu za provozu kostela, ale bylo rozhodnuto, že se nedělní bohoslužby během opravy budou konat v kostele v Bernarticích. Bylo provedeno zakrytí oltářů a úklid všeho nezbytného a dne 10. května zahájeny práce. Firmou INSTAL byla demontována svítidla a světla pod obrazy křížové cesty. Obrazy křížové cesty byly sundány a uloženy u hlavního oltáře. Poté se přikročilo k otloukání provlhlé omítky do výše 3,5 m, spáry mezi kameny byly proškrábnuty a před nanesením nových omítek byly nataženy nové kabelové rozvody pod omítky. Sanační omítky byly nahozeny ve dvou vrstvách, jedna podkladová a po důkladném zaschnutí vrstva krycí a na to všechno sanační štuk. Při provádění těchto prací byly odvezeny čtyři dřevěné sokly z presbytáře do opravy v Červeném Kostelci firmě Kafka (obnova chrámových interiérů). Na opravu byly též odvezeny pískovcové klopenky. Práce probíhaly zpočátku velice rychle. Otlučení omítky a následné omítnutí proběhlo do konce června. Poté byl proveden dodatečný průzkum výmalby, nařízený oddělení památkové péče OÚ Trutnov. V kostelní lodi bylo zjištěno pět vrstev bílé barvy, avšak nález historické malby v presbytáři vedl k rozhodnutí o jejím restaurování. K výmalbě bylo postaveno lešení v celém kostele. Na restaurování presbytáře nastoupila firma ART Praha. Tato firma provedla výmalbu presbytáře, ale i restaurování obou baldachýnů nad oběma balkóny a veřejemi dveří v presbytáři a andílků nacházejících se přímo na zdi presbytáře. Bylo rozhodnuto, že se budou zlatit všechny římsy v kostelní lodi. Na konci srpna byl již vymalován kostel a presbytář se dokončoval. Byla namontována a odzkoušena svítidla. Poté

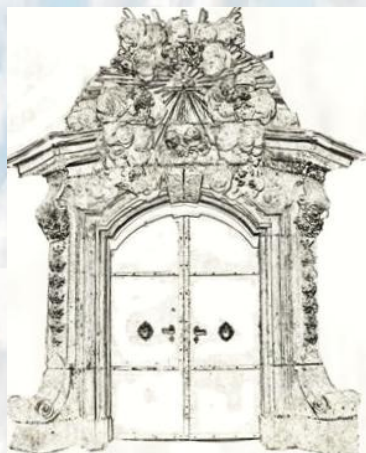
nastala neméně namáhavá práce – uklízení a čištění kostela, soch a jejich opětovné uložení na místo, kde stály, znovu umístění obrazů křížové cesty. Vše se podařilo v daném termínu. V neděli 24. září po opravách trvajících čtyři a půl měsíce byl kostel opět zpřístupněn. Hodnota oprav byla 2 623 036,- Kč.

Budova

Kostel se nachází nedaleko Rýchorského náměstí. Na kostele jsou nejpatrnější prvky barokního stylu. Stavba je orientovaná, její půdorysně tvoří jednoramenný kříž. Loď kostela a boční kaple stavebně spojené jsou zbudované do stejné výše. V patře bočních kaplí jsou balkónové oratoře přístupné z vně kostela po točitém schodišti. Schodiště jsou vestavěná do polygonálních výběžků. Přimknutá jsou k objektu v nárožích lodi a boční kaple. Osa kostela směřuje od západu k východu. Na severní straně v části presbytáře a kaple přilehá přístavek patrové zákristie a na jižní straně loretánská kaple přistavěné v roce 1753. Přístavky zákristie a kaple dosahují dvoutřetinové výše loď kostela. Zákristie je přístupná i z vně kostela. Zdivo kostela bylo zbudováno převážně z kamene, jenž se v Rýchorách nalézá nejčastěji, krystalické břidlice.

Kostel v minulosti obklopoval hřbitov, z něhož po obvodu kostela zůstalo ve fasádě pár náhrobků.

Za vstupním portálem je nevelká předsíň vytvářející závěťří loď kostela. V zadní části loď je nad vchodem dvoupodlažní arkádový varhanní a pěvecký kůr. Obloukové galerie empor, kruchty a bočních oratoří mají balustrádová zábradlí a římsovité zděné opory

Vstupní portál kostela od Jiřího Františka Pacáka

Hlavní průčelí a věž

Rizalitovému průčelí na západní straně kostela dominuje nádherný kamenný ústupkový portál s volutovými náběhy a festony. Ve vrcholu je překryt kládím nesoucím symbol Boží Trojice s hlavičkami andělíčků a mráčků. Portál zhotovil Jiří František Pacák. Po klenba stranách rizalitu jsou další vchody do lodě i kůr. Průčelí je završeno nevysokou dvoustupňovou věží, která vyrůstá z masy kostela. Barokním prvkem věže jsou postranní křídla s obelisky a její završení zvonovou střechou s dřevěnou nástavbou. Z věže vyrůstá tubus nesoucí makovici, která bývala pozlacena. V nejvyšším místě je symbol Boží Trojice a kříž. Věž nese hodiny směřující své ciferníky pouze do tří stran. V spodním patře věže je zvonice. Věž je přístupná přes kůr po schodišti z předsíně kostela pod věží.

Střecha

Roku 1912 byla mansardová střecha kostela nahrazena sedlovou střechou zauhlenou. Krytá je falcovaným plechem. V letech 1978 byla střecha opravována. V létě roku 2009 dostala střecha nové nátěry. Práce prováděla firma Milan Melesík - Poskytování prací ve výškách.

Okna

Vnitřní prostor kostela je dostatečně prosvětlen počtem oken umístěných v párech nad sebou. Kolem okna kostela je šambrána 20*) z bílého pískovce nesoucí motivy klenáku. Horní okna lodě a presbytáře jsou zpravidla půloblouková. Dolní okna jsou oválná. Většina oken má po obvodu barevné motivy, ve středu okna bývá postava světce. Čtveřice oken objektu zákristie je obdélná, čirá a jsou chráněna mříží. Zákristie má okna v párech nad sebou. Horní okna prosvětlují prostor oratoře v patře nad zákristií. Loretánská kaple okna nemá.

Lod' a presbytář

Celková délka jednolodního kostela je 36m, šířka lodě 13m, šířka v místě bočních kaplí 22,5 m. Prostor lodě je zastropen dvěma poli křížové klenby. Žebra klenby se opírají o široké stupňovité římsy. Klenba a stěny lodě jsou natřeny bíle. Hrany říms a vlysů po stěnách jsou vytaženy zlatem. Po stranách přední části lodě jsou

otevřené kaple vlevo s oltářem sv. Anny, vpravo s oltářem Všech svatých.

Na pilířích vítězného oblouku jsou vlevo kazatelna přístupná po schodišti ze zákristie a vpravo oltář Kalvárie. Lizény pilíře vítězného oblouku i presbytáře jsou v tmavších krémových odstínech. Presbytář je obdélný ukončený polygonálním tříbokým závěrem. Závěr presbytáře je poměrně mělký cca 3 m. V popředí závěru je umístěn hlavní oltář. Po stranách presbytáře je vlevo vstup do zákristie nad ním oblouk balkonu oratoře ozdobený baldachýnem. Na protilehlé straně je vstup Loretanské kaple nad ním slepý balkon ozdobený baldachýnem.

Prostor presbytáře je vybaven liturgií dle II. vatikánského koncilu.

Loretanská kaple

je nevelká obdélná uzavřená místnost bez oken vpravo od presbytáře zastropena křížovou klenbou. Je to prostor ztišení před Božím hrobem. Vznikla kolem r. 1750. Plastická výzdoba od mistra blízkého tvorbě F.J.Pacáka.

Inventář

Hlavní oltář

Dřevěný oltář byl zhotoven v 1. polovině 18. století. Plastikami jej vyzdobil Jiří František Pacák v letech 1739 – 42. Barevná úprava je provedena olivovým polychromem a zlacením. Hl.o. je monumentální sloupová tříosá architektura ve tvaru vzdušného baldachýnu, který je rozprostřen v celé šíři presbytáře. Na konce je opřen o volutovité pilastry tvořící závěr a nároží presbytáře. Mensa je sarkofágovitá s otočným svatostánkem. V bočních ustupujících stěnách je mřížková ornamentika. Římsa je rozeklaná se segmentovými náběhy, střed vyplňují hlavičky andílků na obláčkách. Po stranách klečí bílé polychromované andělé se zlaceným rouchem. Střední osa svatostánku je vyhloubena v niku s mušlí a křížem. Za svatostánkem je sousoší představující Nejsvětější Trojici vznášející se na obláčkách a nad Immaculatou, sedící na zeměkouli obtočenou hadem a obklopenou obláčky a andílčími hlavičkami a andílkami.

Kazatelna

Je z poloviny 18. století, plastiky od mistra z okruhu Pacákových spolupracovníků. Stěny mušle jsou členěny pilastry, na nich u paty sedí čtyři sochy církevních otců sv. Jeroným, Ambrož, Řehoř s

Augustinem s atributy / v= cca 100cm. Na stěnách jsou reliéfní kartuše s volutami, rokaji s růžemi a reliéfy ze života Ježíše. Zobrazují rozsévače, dvanáctiletého Ježíše v chrámě a zjevení se svatému Pavlu. Střecha je baldachýnovitá. Na římsách stříšky jsou sousoší symbolizující víru, naději a lásku. Lásku představenou matkou s dvěma dětmi na klíně umístěnou ve vrcholu.

Boční oltář sv. Anny

Je dřevěný, olivově lakovaný, zlacený, sloupový, baldachýnový, řešený podobně jako hlavní oltář, jenže v menším měřítku. Na hranolové mense patrový svatostánek, v jeho spodní části jsou dvoukřídlá dvířka, v horní části je zasklená vitrína. Půdorysná křivka konvexní, s nánožními volutovitými pilastry, s řezbou mřížky. Na vitríně je sousoší svaté Anny s Pannou Marií I v - cca 100 cm/.

Boční vzdušné branky zdobeny sochami svatého Petra a Pavla /v - 130 cm/. Bílá polychromie, roucha nově zlacená, esovitě prohnuté kontrapostní postoje 20*), živost gest, úzké výrazné hlavy. Hutná řezba s reliéfním dekorativismem. Oltář tvoří dvojče k oltáři Všech Svatých. Rokoko kolem r. 1750. Práce místního mistra.

Boční oltář Všech Svatých

Je oltářní baldachýnová architektura, shodná s oltářem sv. Anny. Sochy na brankách představují sv. Jana Křtitele a sv. Jana Nepomuckého je to bílá polychromie, esovitě prohnutá, v kontrapostním postoji, živosti gest. Je zde reliéfní dekorativismus vzdutých rouch. Sochy na svatostánku sv. František Xaverský a sv. Ignác z Loyoly. Světec vlevo je oděn v ornátu s manipulem, druhý v řadovém rouchu s dalmatikou a štolou. Světcí na jednom kolenu klečí na obláčku, ruce rozpažené, mírně zakloněné, extatické výrazy, mírně zvrácené hlav.

Je to rokoko kolem poloviny 1750 - plastika současná. Sochař blízký tvorbě Pacáka.

Boční oltář Kalvárie

Je dřevěný, hnědě lakovaný a zlacený. Nástěnná plošná architektura baldachýnově ukončená. Mensa sarkofágovitá. Oltářní deska obdélná s volutovými uchy, zdobené rokajovou ornamentikou. Na konsolách sedí postavy proroků, Izaiáše a Jeremiáše.

Zvony

Plně osazená zvonice má mít čtyři zvony. Tři kostelní zvony byly za I. světové války zrekvírovány. Ušetřen byl pouze zvon Marie

z roku 1784. Zvon má výšku 70 cm, průměr 90 cm, pod korunou má reliéfní pruh akantů a andílků. Na plášti je reliéf Piety v obdélném medailonku o průměru 24 x 16 cm a dvouřádkový nápis: " NOS CUM PROFE DIA BENEDICAT VIRGO MARIA / FUSA ANNO 1784 MENSE DIE 15. MAII. J. CH. S. "

Roku 1923 přišly do věže tři nové zvony o celkové váze 1260 kg, které zde vydržely jen do 11. ledna roku 1942. V roce 1933 nechal farář Klug jejich vyzvánění elektrifikovat.

Varhany

Původní varhany z roku 1892 pocházející z dílny Johana Kaufmanna z Vídně byly již roku 1902 nahrazeny novým strojem z dílny bratří Riedlů z Jägendorfu. Tyto varhany byly vybaveny podle tehdejších nejnovějších poznatků pneumatickou trakturou. Stroj obsahuje 22 znějících registrů, 10 skupin, 2 manuály a pedál. V roce 1930 byly varhany opatřeny ventilátorem.

Na zábradlí zadní galerie je umístěná socha sv. Jana Nepomuckého. Zhotovena byla kolem poloviny 18. století v dílně Pacáků.

Roku 1888 obdržely hlavní oltář a tři boční nové vybavení.

Kněží v Žaclěří po postavení kamenného kostela (po roce 1677)

1677 – 1714 Georg Ignatz Pietsch
za jeho úřadu se začala psát farní kronika.

1714 – 1735 David Trautmann
zasloužil se o přestavbu kostela v roce 1732.

1735 – 1749 Paul Wanke

1749 – 1760 Josef Fiedler

provedl na kostele množství stavebních úprav – stavbu loretánské kaple z roku 1753, postavení křížového oltáře, za něho se začaly psát křestní a úmrtní matriky

1760 – 1786 Wenzel Peiczker

do období jeho úřadu spadá zrušení jezuitského řádu v roce 1773 se všemi důsledky, velký požár kostela v roce 1782 a zřízení samostatné duchovní správy v Bernarticích roku 1786.

1786 – 1811 Franz Leyer

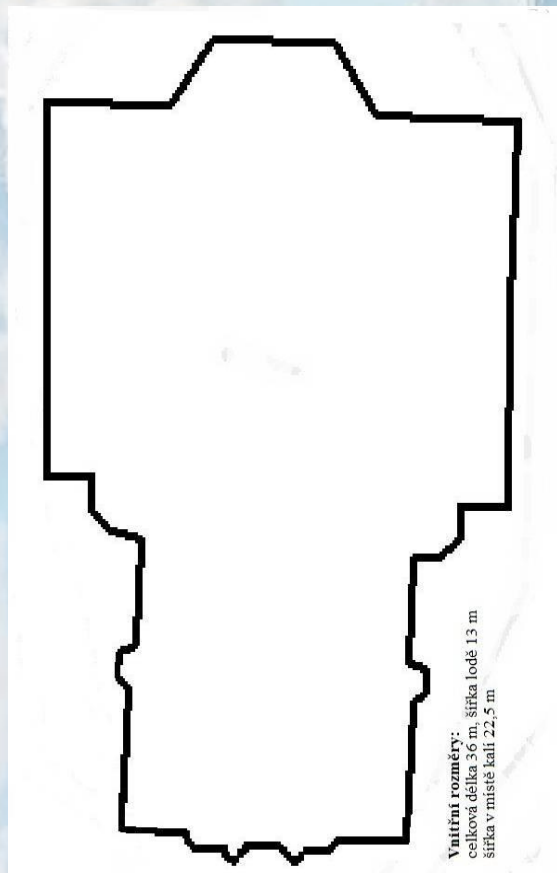
1811 – 1812 Johann Cron

1812 – 1859 Pelegrin Wenzel

1859 – 1860	Wilhelm Veith
1860 – 1864	Anton Schneider
1865 – 1889	Anton Kopp
do období jeho úřadu spadá oprava věže kostela v roce 1882 a rozsáhlá oprava kostela a oltářů v roce 1888.	
1889 – 1910	Josef Kudrnáč
- 1916	Heinrich Kuczey
1916 – 1927	Johann Hampel
1926 – 1945	Josef Klug
pořídil v kostele elektrické osvětlení.	
1945 – 1947	František Sehnal
1947 - 1948	Jaroslav Šimek
1948 – 1950	Rudolf Haluza
1950 – 1952	Josef Císař
1952 – 1960	Rudolf Haluza
po něm se na duchovní správě podíleli kněží působící v Bernarticích.	
1960 - 1963	Emil Tichý
1963 – 1965	Jan Záruba
1965 – 1973	Josef Špelda
1973 – 1980	František Skřivánek

duchovní správu v Žacléři přebírají kněží z Trutnova – Poříčí.	
1980 – 1987	Jan Rybář SJ
1987 – 1989	Bohumil Šitavanc
duchovní správu v Žacléři přebírají kněží z Trutnova – Horního Starého Města.	
1989 – 1992	Antonín Forbelský
1992 – 1994	Bohuslav Půlkrábek
1994 – 1999	Ivan Havlíček
1999 – 2002	Jaroslav Štancel
za jeho působení byl opraven interier kostela a odvodnění kolem kostela.	
2002 – 2003	Jindřich Hibner
2003 – 2007	Jaroslav Furtan Pl
2007 – 2008	Dariusz Moielnicki MSF Pl

Podklady k historii a novodobým opravám kostela připravili Dietlinde a Siegfried Pohlovi v roce 2010 z materiálu faráře Jaroslava Štancla z Horního Starého Města, který spravoval i farnost Žaclěř a za něhož byl interiér kostela renovován.

Trutnovsko.net

Žacléř, farní kostel Nejsvětější Trojice

